

VAN MORGENLAND NAAR AVONDLAND ABDUALLA MAKSOOR

PODIUM

Abdualla Maksour (*1983) is journalist en romancier. Hij werd geboren in de stad Hama in Syrië en leeft sinds november 2014 als politiek vluchteling in Kasterlee in Vlaanderen. Hij studeerde literatuur aan de Damascusuniversiteit in Syrië en behaalde een mini-MBA in Media & Public Relations aan de universiteit van Caïro in Egypte. Hij is actief als journalist voor diverse media en schrijft columns voor enkele Arabische kranten. Zijn eerste roman *Zielsvernippering* verscheen in 2011 in Jordanië. Daar verschenen eveneens *De weg naar Guantanamo* (2011), *Dagen in Baba Amr* (2012, over de wijk in Homs die zo zwaar getroffen is) en *Terugkeer naar Aleppo* (2013). De roman *Via Dolorosa* (2014) schreef hij toen hij in Luik in het asielcentrum verbleef. Door tussenkomst van PEN Vlaanderen is daarvan een stuk in het Nederlands vertaald. Momenteel werkt

hij aan de roman *Nohadra*, die in 2016 zal verschijnen. Die gaat over het sociale en religieuze leven in het Midden-Oosten.

Over welke onderwerpen schrijf je?

‘Ik schrijf over vele onderwerpen en waarden in het leven. De belangrijkste zijn de mens en zijn angsten, en de dingen die hem bezorgd maken over vrijheid, oorlog en vrede. Ook schrijf ik over de liefde als waarde, die zij aan zij ontwikkeld moet worden naast vrede en vrijheid.’

In het boekje *Oorden & Woorden*, dat is uitgebracht door PEN Vlaanderen en dat een eerste Nederlandse vertaling van Maksours werk bevat – een uitsnede uit *Via Dolorosa* – lees ik:

Ik herinner me de laatste keer dat de dood ons overviel door een granaat die de oostelijke muur van de kamer waarin ik

woonde, binnendrong. Ik weet niet waarom ik toen vóór mijn vlucht een paar foto's heb meegenomen uit die kleine cirkel van de dood.

Doe je tijdens het schrijven een groot beroep op je herinneringen?

'Ja, vandaag, wanneer ik schrijf, herinner ik me de mensen die gestorven zijn door de oorlog. Mijn familieleden, mijn vrienden. Dit zijn mijn herinneringen zelf, mijn groei en mijn wortels in de grond. Het huis van mijn kindertijd, en alle herinneringen die zich daarin bevonden, zijn kapot gegaan door de oorlog. De details uit mijn kindertijd komen naar me terug, zowel in mijn wakend bewustzijn als in mijn dromen. Maar elk hoekje van deze details is verkracht door de catastrofe die oorlog heet en die alles van je afneemt, en je achterlaat met de details van de dood. Maar het enige wat je kunt doen is je stevig aan het leven vastgrijpen.

Schrijven over Syrië en over andere plaatsen die je in je herinnering be waard hebt, is erg gevaarlijk. Vanwege de verbinding tussen het bewuste en het emotionele. Je brengt je visie over op anderen, over plaatsen die zij niet kennen. En die plaatsen kennen hun geografie en hun geschiedenis, en jij bent daar zelf deel van. Je tapt uit opgeslagen herinneringen en dat maakt het praten erover verwarrend en gevaarlijk...'

Ben je dagelijks met oorlog bezig?

'Misschien ben ik extreem bezorgd over de oorlog in Syrië, omdat ik Syrische wortels heb. Ik ben continu op de hoogte van wat zich daar afspeelt. Maar tegelijk heb ik geen enkel geloof in de idee dat wapens menselijke zaken en conflicten kunnen oplossen. Ik heb op zeker ogenblik besloten te gaan schrijven over de oorlogsslachtoffers, omdat ik te midden van de strijdende partijen het leven en de vrede wil promoten en verspreiden. Men spreekt over beschavingen, en over de relatie tussen hen, maar die relatie is ten einde gekomen – omdat er verschillende politieke gezichtspunten zijn die enkel zijn gefocust op het dienen van de eigen belangen. Maar toch zijn er aan beide zijden gemeenschappelijke waarden. Die zouden tot uitdrukking gebracht moeten worden. Ik hoop dat de literatuur daar een actieve rol in kan spelen.'

Maksour schrijft ook over de liefde. Dit bijvoorbeeld:

Waarom gebruiken we, als we liefhebben, woorden die ons naar het einde voeren, alsof we diep in ons hart erkennen dat de liefde ons doodt, net als de oorlog waarin we ons steeds weer storten?

Een fascinerende vraag, die mij meteen doet denken aan wat Sigmund Freud schreef over Eros en Thanatos. Maar het gekende probleem met Freud is dat hij een dualistisch begrippenkader lanceerde, waarbij Eros werd gedefinieerd als dat wat Thanatos niet is – en vice versa. De twee kunnen dus nooit met

elkaar samenvallen. Maksours analyse begint echter bij de taal. In dit geval de taal der geliefden. Maksour schrijft: 'Wij Syriërs zeggen, als we van iemand houden: "Ik sterf in jou." Dat betekent dat we volledig bereid zijn tot een jihadistische zelfmoordactie omwille van de liefde.' In Freuds termen zou dit betekenen dat Eros *in extremis* uitmondt in Thanatos. In onze begeerte om het leven te behouden, zwelt in ons angst, haat en kwaadheid op. Maksour spreekt dan ook over *fanatisme*: 'Liefde is exact hetzelfde als de jihad: een contract, een uiting van loyaliteit, een gevecht en een geloofsbelijdenis. Liefde is een belofte om het zuivere en het eeuwig juiste te doen. Liefde is water dat ons wast, waarna we ons reinigen met een paar kussen en onze strijd voortzetten. Wij, die tussen de ongelovige en de tiran in stonden, werden slachtoffer van het fanatisme.' En hij bestrijdt fanatisme in de liefde, zegt hij.

Maksour stelt meer vragen. Bijzonder treffend vind ik ook deze. Het is een klein stukje cultuurkritiek, waarvan ik vermoed dat die zowel geldt voor Syrië als voor de Lage Landen:

Het moeilijkst zijn de momenten waarin van me wordt gevraagd een paar regels over mezelf te schrijven [...] dan zeggen we: 'Ik ben daar geboren, ik heb daar gestudeerd en daar gewerkt, en toen heb ik me aangesloten bij de partij. Ik woon in die straat en ik heb vijf broers.

We vergeten in zo'n stukje melding te maken van het aantal

keren dat we verstrikt zijn geraakt in de netten van de liefde. Is de liefde geen deel van onze levensgeschiedenis? We zullen onze grote liefde nooit vergeten, maar we verbergen haar voor de ogen van iedereen.

Kun je iets vertellen over je leven als journalist en auteur in Syrië?

'Ik heb lang gezocht naar een ruimte waar ik wat ik wilde zeggen, vrijelijk kon zeggen, zonder druk en zonder voorafgaand te hoeven nadenken over de consequenties van die vrijheid. Mijn collega's en ik zaten voortdurend achter één ding aan: achter de kans om vrijuit te kunnen spreken. Ik zag van binnenuit hoe het politieke systeem functioneerde. Daarna mat ik de afstand tussen het perspectief van binnenuit en dat van buitenaf. Die afstand was erg groot en zat vol met contradicties. Het was, met andere woorden, onmogelijk om daar te functioneren. Als journalist word je geacht de waarheid te vertellen, maar op de waarheid zit niemand te wachten. Je zit vast. Tussen vele partijen: de Islamitische Staat, het Syrische regime, de vele radicale milities... De dingen die je schrijft kan niemand accepteren. En dit geldt ook voor anderen dan enkel voor journalisten. Iederéén was er bang om hardop te spreken of te dromen, omdat alles conform de normen en eisen van de politieke autoriteiten moest zijn.'

Toen heb je besloten te vertrekken...

'Toen de hel op mijn hoofd neerkwam,

heb ik het pijnlijke pad gekozen om België te bereiken. Ik ben hier naartoe gekomen via de zee; de gevaarlijkste weg die je maar kunt nemen. De weg was vol crises en ik moest voortdurend wachten. Ik heb veel geld moeten betalen, ik ben bedreigd, de eerste boot waarin ik zat, zonk, waardoor ik terug moest zwemmen, ik heb achterin een vrachtauto gezeten... Alles wat ik deed was erop gericht om een menselijk onderkomen te vinden en om mijn kinderen onder humane omstandigheden te kunnen opvoeden. Mijn Palestijnse vrouw en zij zijn later naar hier kunnen komen, we kunnen hier een nieuw leven opbouwen.'

Kun je me vertellen wat je voelt als ik het woord 'vrijheid' laat vallen? Of over wat dit begrip betekent in jouw beide landen?

'De vrijheid als waarde – ik denk dat mensen uit het Midden-Oosten die niet kennen; zij hebben die verloren, reeds voor zij geboren werden. Aan de andere kant, in een andere geografie, beleven de mensen de vrijheid van nature. Dit verschil maakt mij erg verward wanneer ik voor anderen vrijheid probeer te legitimeren. Zo wil ik kijken naar waarden: vanuit de vraag hoe een maatschappij ze nodig heeft. Vrijheid, literatuur, journalistiek, dat zijn vitale componenten.'

Valt het schrijven je gemakkelijk?

'Het moeilijkste voor mij als schrijver is te schrijven over spirituele zaken,

te schrijven over de aarde waar ik uit voortkom, over de grond waarop ik ben opgegroeid, over de dingen die ik heb moeten meemaken toen ik mijn eerste drie romans schreef over de oorlog, en over de angst.'

Toch doet hij het. En wel in romans. Maar in hoeverre zijn deze teksten het product van de verbeelding? Ik vind veel biografisch materiaal, dat door Maksour weliswaar in een literaire stijl is opgeschreven en dat op het podium uit het hoofd wordt voorgedragen. Is dit dus fictie, of is dit een regelrechte persoonlijke getuigenis?

Zijn je boeken romans of autobiografieën? Wat zijn je ideeën over feit en fictie? En is je werk tot een bepaalde stroming te rekenen?

'Ik behoor niet tot een literaire stroming. Ook hang ik geen literaire theorieën aan. Ik ben sinds tien jaar voor de oorlog actief als journalist en ik geloof dat een roman ook een lang journalistiek verslag zou kunnen zijn over de oorlog. Daar geloof ik in: in literatuur die gebaseerd is op de technieken uit de journalistiek. Deze manier van schrijven is nieuw in het Midden-Oosten.'

Aan het eind van het verhaal in *Oorden & Woorden* wordt mij duidelijk waar de journalistiek eindigt en waar de fictie begint. Het is een passage over de dood.

Op een dag zei ik tegen Naji na een lange afwezigheid dat ik die ruiter had gezien, die ik

ook in Baba Amroe, Aleppo en het platteland rond Hama had gezien. Hij zat op een paard en kwam naar me toe, alsof ik zijn laatste prooi was. Ik trilde en ik beefde, maar ik ging niet dood. Die dag moest Naji lachen en hij zei spottend: 'Waarschijnlijk zijn er inmiddels te veel van jouw soort in de hemel. De hemel heeft ons nu niet nodig.'

Hoe gaat het hier in België met je?

'België geeft mij weer het gevoel een thuisland te hebben en PEN Vlaanderen nam mij op in het project Polyfoon, dat gevluchte schrijvers wil introduceren in het literaire leven hier. Ik ben erg dankbaar daarvoor, want PEN heeft mij hoop en kansen gegeven nadat de oorlog geprobeerd heeft mij tegen te houden. Op dit moment probeer ik in België als het ware opnieuw geboren te worden. Een Belg of Europeaan zal ik echter niet kunnen worden... Mijn kinderen wel; zij groeien hier op en leren van jongs af aan de taal, maar voor mij is dit een onmogelijkheid. Wat ik wel kan doen is proberen om voor Belgen en Europeanen een goed voorbeeld van een Syriër te zijn.'

Schrijf je over België?

'Recentelijk bracht ik een bezoek aan Ieper. Ik ontdekte het oorlogsmuseum en zag er de namen van de slachtoffers, ik rook de lichamen die door chemische wapens zijn gestorven. Na dit bezoek ben ik begonnen aan een nieuwe

roman die steunt op een literair proces tussen twee gebeurtenissen en twee steden: Damascus en Ieper. Dit proces is de eerste literaire communicatie tussen mij en België.'

In *Via Dolorosa* lees ik vaak terug hoe belangrijk de taal is voor het gevoel ergens thuis te horen:

De taal zal je altijd verraden en je herinneren aan uitdrukkingen die je vroeger gebruikte en daarna niet meer. Je zult een brug van verlangen bouwen met de muziek en de nieuwe instrumenten, maar tegen jezelf heb je altijd alleen in je moedertaal gesproken en dat zul je altijd blijven doen. Je dromen, je verlangens, je gebeden, je weklachten, je vreugde, je passie, je moment van verrukking, die kleine dingen die alleen jij kent, die zul je alleen in je moedertaal beleven, hoezeer het surrogaatland ook een deel is geworden van jou, je kleur en je gelaatstrekken.

Maksour schreef een mooie maar bittere tekst. En hoewel ik hou van de verschillende klanken en vormen in de vele talen en dialecten die er bestaan, vraag ik mij daarom weer eens opnieuw af, of we er niet beter werk van zouden maken onze kinderen vanaf morgen allemaal die ene wereldtaal aan te leren.

Maar als we dat zouden doen, zouden we unieke uitdrukkingen als 'Ik sterf in jou' kwijtraken, en dat zou een groot verlies zijn.